

หน่วยที่ ๓

การปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย

หลักการบรรเลงซอด้วง

หน่วยที่ ๓

การปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย

สาระการเรียนรู้

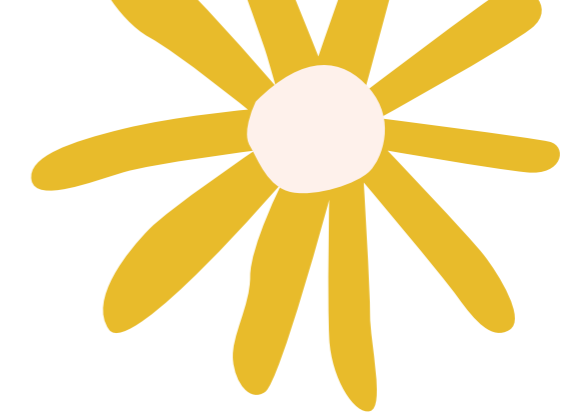
๑. หลักการบรรเลงเครื่องดนตรีไทย
๒. หลักการปฏิบัติเครื่องดนตรีตามโน้ต

เครื่องดนตรีชิ้นนี้
มีชื่อว่าอะไร ?

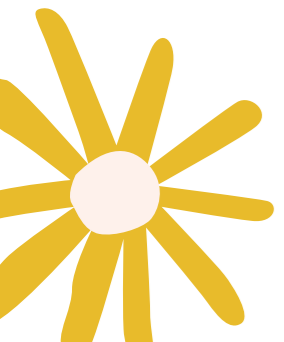
เครื่องดนตรีชิ้นนี้
สามารถประสมวงใดได้บ้าง

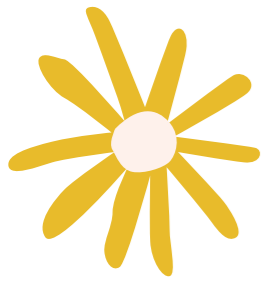
ระบบเสียงของซอด้วง

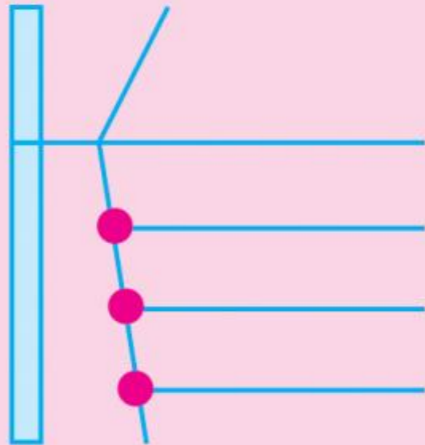
สายทุ้ม สายเปล่าเทียบเสียง **ซอล**

สายเอก สายเปล่าเทียบเสียง **เร**

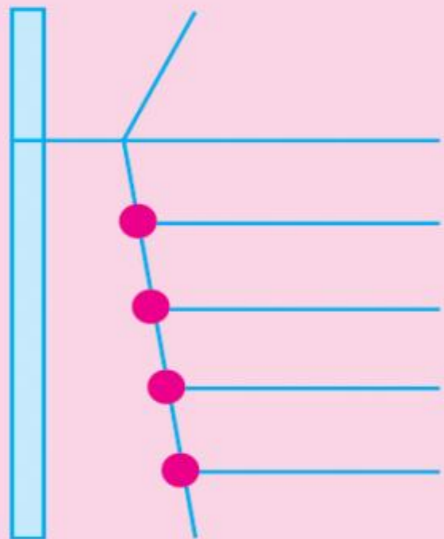

สายทุ้มของขอด้วง

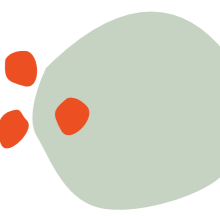

สายเปล่า (ไม่กดนิ้ว)	เท่ากับเสียง	ซอล	อักษรย่อ	ซ
กดนิ้วชี้	เท่ากับเสียง	ลา	อักษรย่อ	ล
กดนิ้วกลาง	เท่ากับเสียง	ที	อักษรย่อ	ท
กดนิ้วหาง	เท่ากับเสียง	โด	อักษรย่อ	ด

สายเอกของขอด้วง

สายเปล่า (ไม่กดนิ้ว)	เท่ากับเสียง	เร	อักษรย่อ	ร
กดนิ้วชี้	เท่ากับเสียง	มี	อักษรย่อ	ม
กดนิ้วกลาง	เท่ากับเสียง	ฟา	อักษรย่อ	ฟ
กดนิ้วหาง	เท่ากับเสียง	ซอล (สูง)	อักษรย่อ	ซ็
กดนิ้วก้อย	เท่ากับเสียง	ลา (สูง)	อักษรย่อ	ล็

ทำนอง

นั่งพับเพียบ ลำตัด
ตรง คีรณะตรง

การใช้คันชัก บังคับคันชักโดยการใช้แรงแบบ
ครึ่งข้อครึ่งแขน ให้ออก-เข้าในแนวขนานกับพื้น
ราบตรึงหัวไหล่ไว้แต่ไม่เกร็ง สีคันชักออก-เข้า
โดยเมื่อจบวรรคตอนหรือประโยคต้องให้คันชักเข้า

การใช้นิ้ว ใช้ท้องปลายนิ้วของนิ้วชี้
นิ้วกลาง นี้วนาง หรือนิ้วก้อย กดลงบนสายได้อย่าง
ถูกต้องตามระดับเสียงต่าง ๆ

วิธีจับซอด้วงและซออู้

2.1 การจับคันชักแบบสองหยิบ

การจับคันชักแบบสองหยิบ ผู้ฝึกหัดจะต้องหงายมือขวาจับคันชักขอให้ใกล้กับหมุดที่ตรงหางม้า นิ้วชี้อยู่ด้านนอกสุด นิ้วกลางอยู่ระหว่างหางม้ากับคันชัก นิ้วนางและนิ้วก้อยอยู่ด้านในลำตัว นิ้วโป้งวางพาดบนคันชัก ออกแรงจับคันชักให้พอดี ไม่จับคันชักหลวมหรือแน่นเกินไป สาเหตุที่เรียกการจับคันชักในลักษณะนี้ว่า “จับสองหยิบ” เนื่องจากลักษณะของการจับคันชักใช้ 2 นิ้วในการจับคันชัก (นิ้วโป้งและนิ้วชี้)

วิธีจับซอด้วงและซออู้

2.2 การจับคันชักแบบสามหยีบ

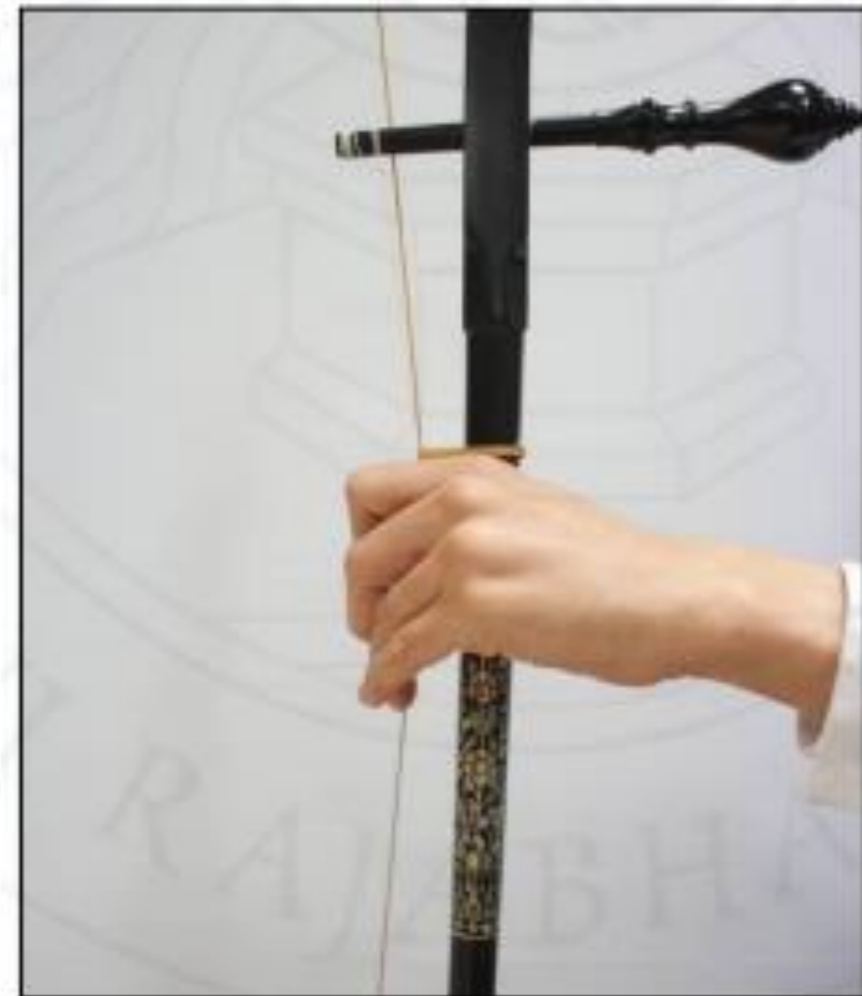
การจับคันชักแบบสามหยีบ ผู้ฝึกหัดจะต้องหามือขวาจับคันชักซอให้ใกล้กับหมุดที่ตรงหางม้า นิ้วชี้และนิ้วกลางอยู่ด้านนอกสุด นิ้วนางอยู่ระหว่างหางม้ากับคันชัก นิ้วก้อยอยู่ด้านในลำตัว นิ้วโป้งวางพาดบนคันชัก ออกแรงจับคันชักให้พอดี ไม่จับคันชักหลวมหรือแน่นจนเกินไป สาเหตุที่เรียกการจับคันชักในลักษณะนี้ว่า “จับสามหยีบ” เนื่องจากลักษณะของการจับคันชักใช้ 3 นิ้วในการจับคันชัก (นิ้วโป้ง นิ้วชี้ และนิ้วกลาง)

วิธีจับซอด้วงและซออู้

3.1 การจับคันทวนแบบเปิดฝ่ามือ

การจับคันทวนแบบเปิดฝ่ามือ เป็นการจับคันทวนที่มั่นคง สวยงาม และสะดวกในการบรรเลง สามารถปฏิบัติได้โดยใช้มือซ้ายในการจับคันทวนบริเวณใต้รดอกประมาณ 1 นิ้ว ให้คันทวนอยู่ชิดง่ามนิ้วมือระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ ไม่ต้องออกแรงในการบีบคันทวน คว่ำฝ่ามือลงไม่งอข้อมือ วางข้อศอกให้เป็นธรรมชาติไม่กางข้อศอก ตั้งคันทวนให้ตรงไม่เอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง สำหรับการวางนิ้วนั้นจะใช้ปลายนิ้วด้านข้างทั้ง 4 นิ้ว คือ นิ้วชี้ นิ้วกลาง นี้วนาง และนิ้วก้อยกดเคียงประมาณ 45 องศา กับสายซอเพื่อให้เกิดเสียง ส่วนนิ้วโป้งให้ยกขึ้นตลอดเวลาที่จับคันทวน

วิธีจับซอด้วงและซออู้

3.2 การจับคันทวนแบบปิดฝ่ามือ

การจับคันทวนแบบปิดฝ่ามือจะมีลักษณะในการวางนิ้วมือทั้ง 4 นิ้ว เรียงใกล้กัน สามารถปฏิบัติโดยใช้มือซ้ายในการจับคันทวนบริเวณใต้รศอกประมาณ 1 นิ้ว ให้คันทวนอยู่ชิดง่ามนิ้วมือระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ หันฝ่ามือเข้าหาลำตัวไม่เอียงมือ วางข้อศอกให้เป็นธรรมชาติไม่กางข้อศอก ตั้งคันทวนให้ตรงไม่เอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง สำหรับการวางนิ้วนั้นจะใช้ปลายนิ้วทั้ง 4 นิ้ว คือ นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง และนิ้วก้อยกดตั้งฉากกับสายซอเพื่อให้เกิดเสียง ส่วนนิ้วโป้งให้ยกขึ้นตลอดเวลาที่จับคันทวน

สรุป

หลักการบรรเลงซอด้วง

ในการบรรเลงซอด้วงจะต้องเทียบเสียงก่อนทุกครั้ง
โดยเทียบจากระนาดเอก หรือขลุ่ยเพียงออด้วงนี้

สายทุ้ม สายเปล่าเทียบเสียง **ซอล**

สายเอก สายเปล่าเทียบเสียง **เร**

การดูแลรักษาภายหลังจากการบรรเลง

๑

เก็บซอโดยการลดสายลง
ลึ้มและเลื่อนหย่องขึ้นไป
ขอบบนของซอ

๒

ใช้ผ้าเช็ดทำความสะอาด

๓

เก็บคันทักเข้าที่โดยนำ
ส่วนที่จับด้วยมือขวาขึ้นไป
คล้องกับลูกบิด

๔

นำซอเก็บเข้าถุงผ้า
หรือกล่องซอและ
นำเก็บเข้าที่

หน่วยที่ ๓

การปฏิบัติ
ปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย

หลักการบรรเลงซออู้

เครื่องดนตรีชิ้นนี้
มีชื่อว่าอะไร ?

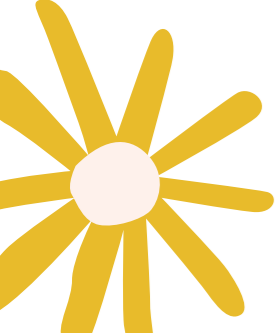
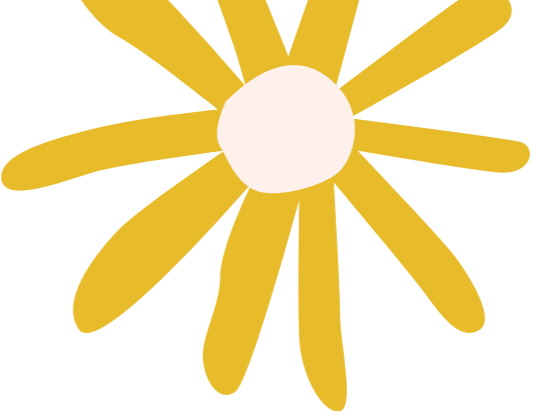

เครื่องดนตรีชิ้นนี้
สามารถประสมวงใดได้บ้าง

ระบบเสียงของซอด้วง

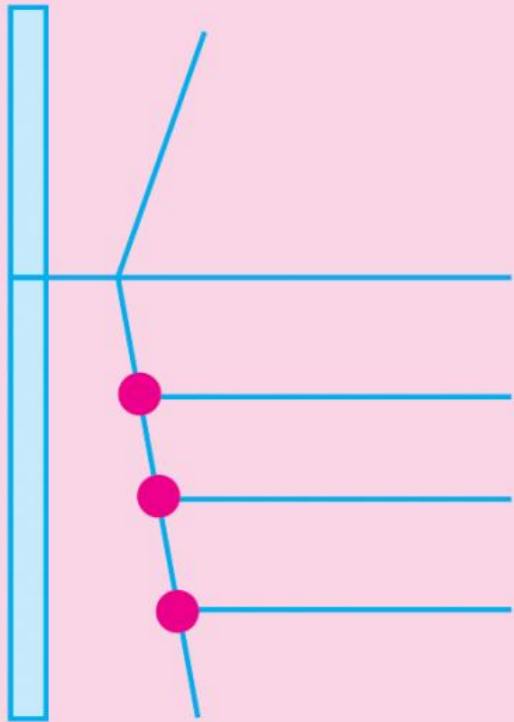

สายทุ้ม สายเปล่าเทียบเสียง **โด**
สายเอก สายเปล่าเทียบเสียง **ซอล**

สายทุ้มของขลุ่ย

สายเปล่า (ไม่กดนิ้ว)

เท่ากับเสียง

โด

อักษรย่อ

ด

กดนิ้วชี้

เท่ากับเสียง

เร

อักษรย่อ

ร

กดนิ้วกลาง

เท่ากับเสียง

มี

อักษรย่อ

ม

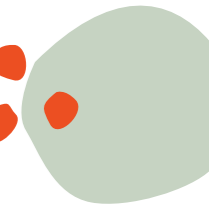
กดนิ้วนาง

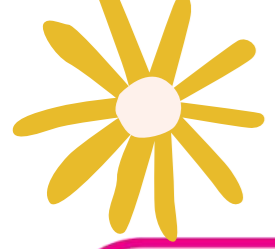
เท่ากับเสียง

ฟา

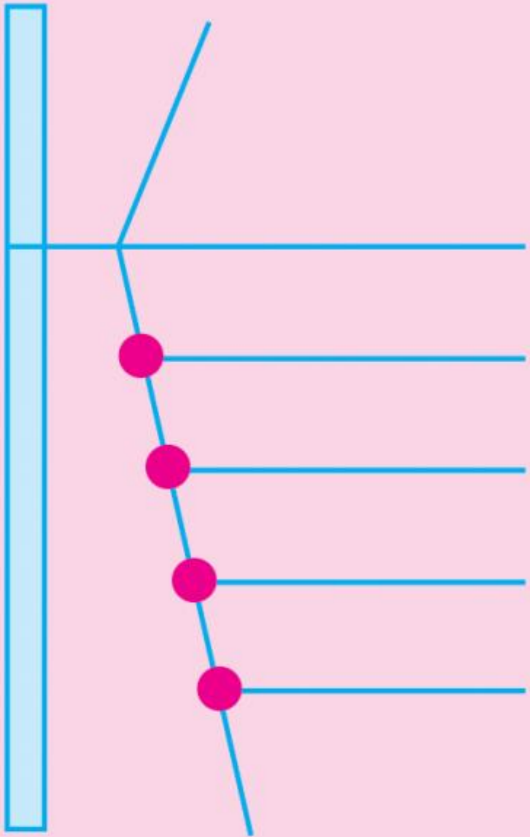
อักษรย่อ

ฟ

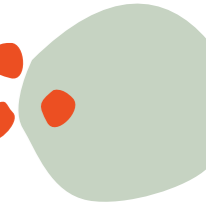

สายเอกของซอด้วง

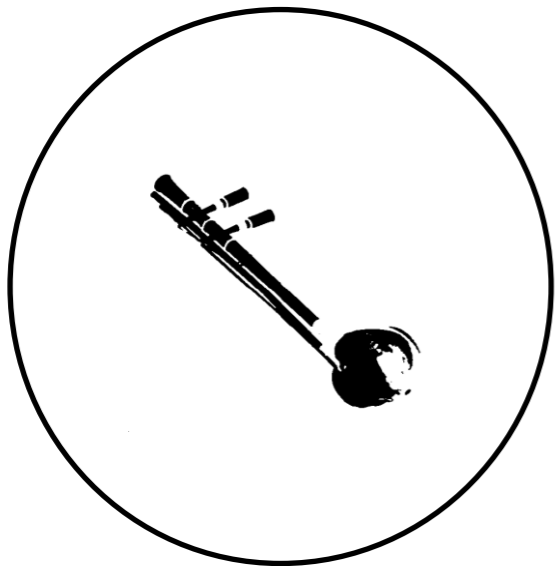
สายเปล่า (ไม่กดนิ้ว)	เท่ากับเสียง	ซอล	อักษรย่อ	ซ
กดนิ้วชี้	เท่ากับเสียง	ลา	อักษรย่อ	ล
กดนิ้วกลาง	เท่ากับเสียง	ที	อักษรย่อ	ท
กดนิ้วหาง	เท่ากับเสียง	โด (สูง)	อักษรย่อ	ด
กดนิ้วก้อย	เท่ากับเสียง	เร (สูง)	อักษรย่อ	ร

ทำนอง

นั่งพับเพียบขา
ขวาทับขาซ้าย
ลำตัวตรง ศีรษะ
ตรง

วิธีการตี

การใช้คันทัก บังคับคันทักโดยการใช้แรงแบบ**ครึ่งข้อครึ่งแขน** ให้ออก-เข้าในแนวขนานกับพื้นราบ ตรีงหัวไหล่ไว้ แต่ไม่เกร็ง สี่คันทักออก-เข้า **โดยเมื่อจบวรรคตอนหรือประโยค ต้องให้คันทักเข้า**

การใช้นิ้ว ใช้ท้องปลายนิ้วของนิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง หรือนิ้วก้อย กดลงบนสายได้อย่างถูกต้องตามระดับเสียง

การดูแลรักษาภายหลังจากการบรรเลง

๑

เก็บซอโดยการลดสายลง
เลื่อนหมอนขึ้นไปขอบบน
ของกะโหลกซอ

๒

ใช้ผ้าเช็ดทำความสะอาด
สะอาด

๓

เก็บคันทักเข้าที่โดยนำ
ส่วนที่จับด้วยมือขวา
ขึ้นไปคล้องกับลูกบิด

๔

นำซอเก็บเข้าถุงผ้า
หรือกล่องซอและ
นำเก็บเข้าที่

สรุป

หลักการบรรเลงซอด้วง

ในการบรรเลงซอด้วงจะต้องเทียบเสียงก่อนทุกครั้ง
โดยเทียบจากระนาดเอก หรือขลุ่ยเพียงออด้วงนี้

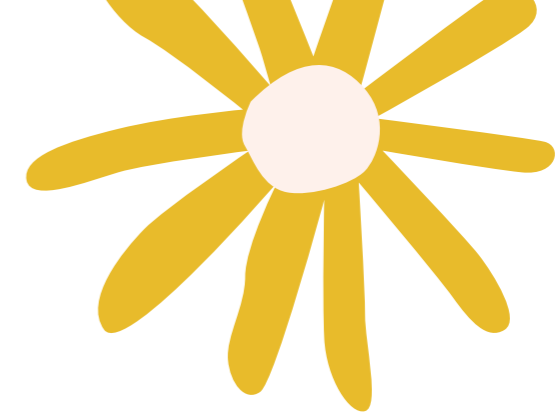
สายทุ้ม สายเปล่าเทียบเสียง **โด**

สายเอก สายเปล่าเทียบเสียง **ซอล**

เครื่องดนตรีชิ้นนี้
มีชื่อว่าอะไร ?

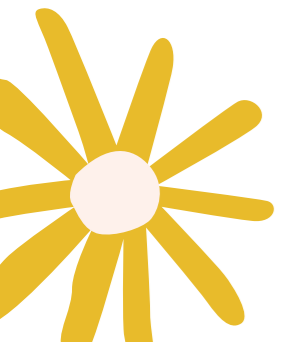

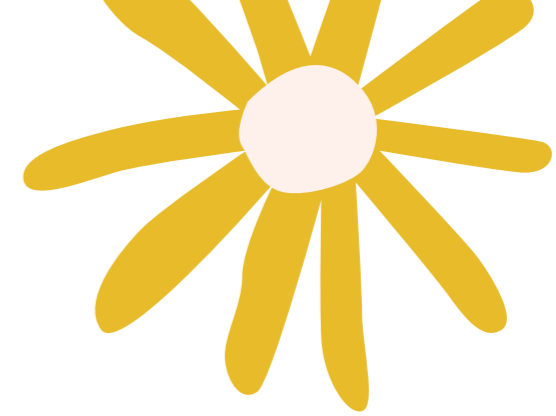
เครื่องดนตรีชิ้นนี้
สามารถประสมวงใดได้บ้าง

จะخمี่ ๓ สาย ได้แก่

- **สายเอก**
- **สายทุ้ม**
- **สายลวด**

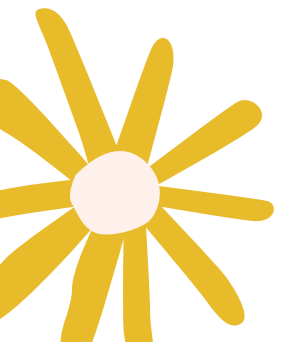

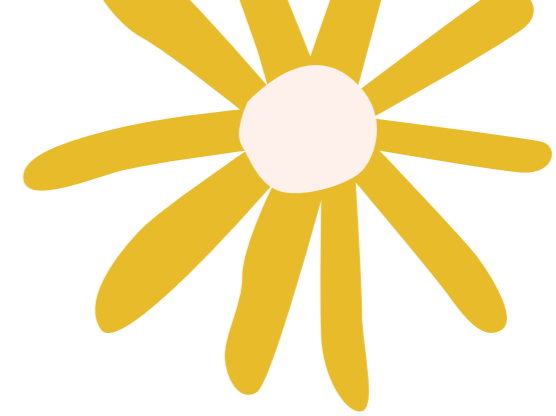

เป็นสายไหม ๒ สาย (ปัจจุบันนิยมใช้สายเอ็น)

และสายลวดทองเหลือง ๑ สาย

จะเข้มีนม ๑๑ นม สำหรับให้ระดับเสียงต่างๆ

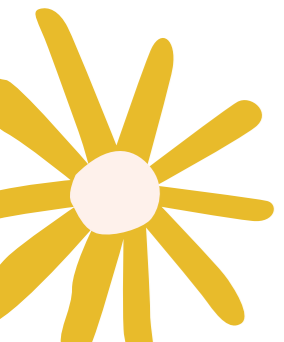

สายเอก สายเปล่าเทียบเสียง **โด**

สายทุ้ม สายเปล่าเทียบเสียง **ซอลต่ำ**

สายลวด สายเปล่าเทียบเสียง **โดต่ำ**

ทำนอง

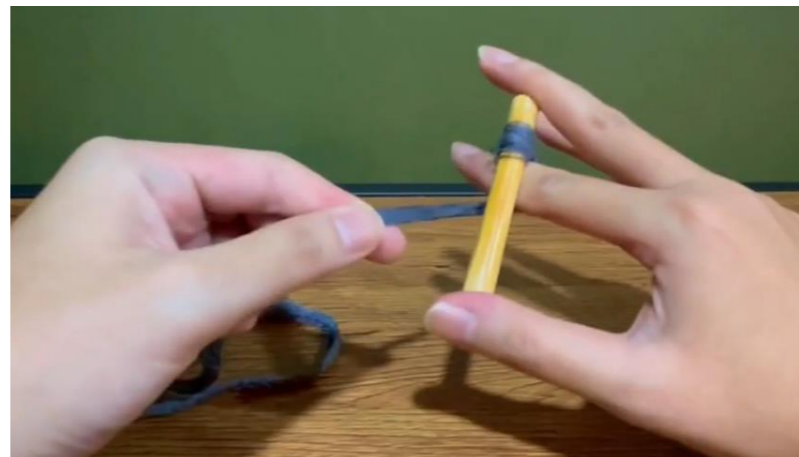
ควรนั่งลักษณะ ขาซ้ายทับขา
ขวา

หรือจะขาขวาทับขาซ้ายก็ได้
แต่หัวเข่าจะต้องนั่งให้ชิดมุมจะเข้
นั่งตัวและหลังตั้งตรง

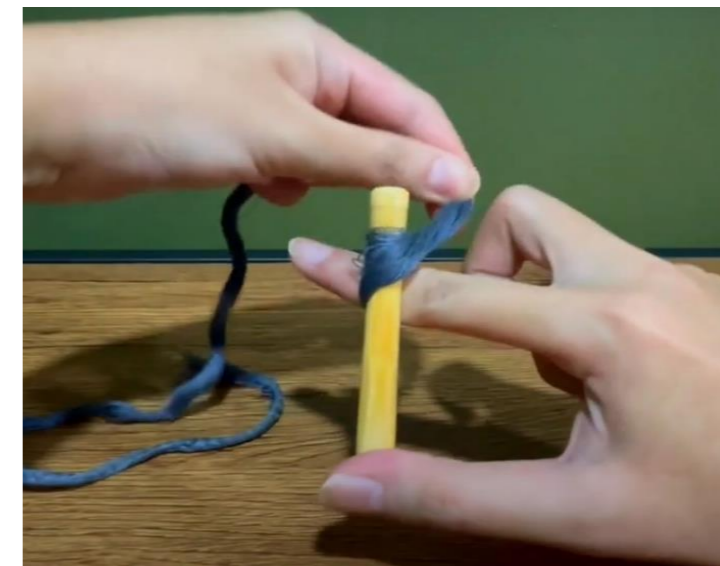
วิธีพันไม้ดีดจะเข้

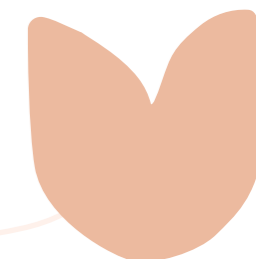
1. นำไม้ดีดวางทาบลงบนนิ้วชี้

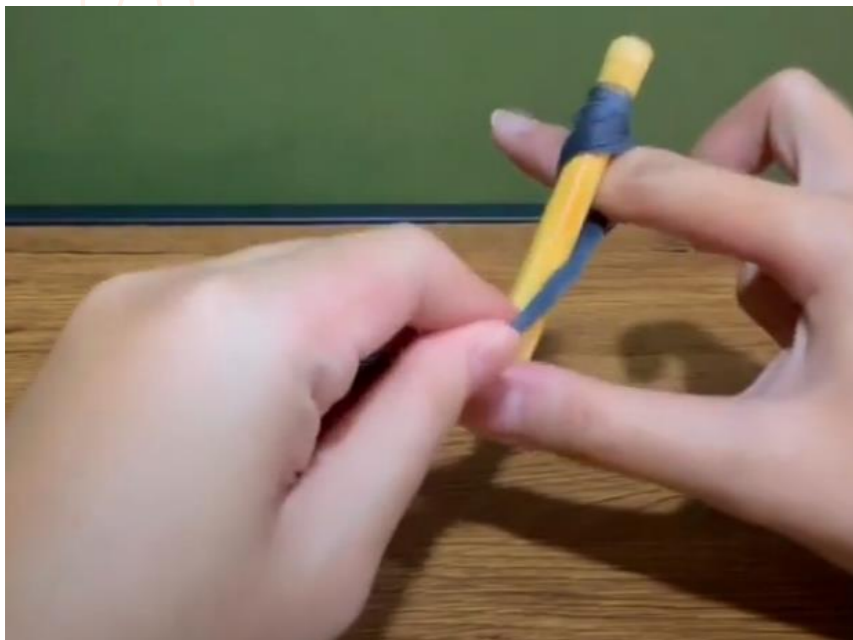
2. จับเชือกด้วยมือซ้าย

3. จับเชือกไปทางด้านบนของไม้ดีด

วิธีพันไม้ติดจะเข้

4. จับเชือกกลางพันที่นิ้วชี้
ให้ปลายเชือกกลางมาที่
นิ้วโป้ง

5. จับเชือกพันไป
ทางซ้ายด้านบนของไม้
ติด

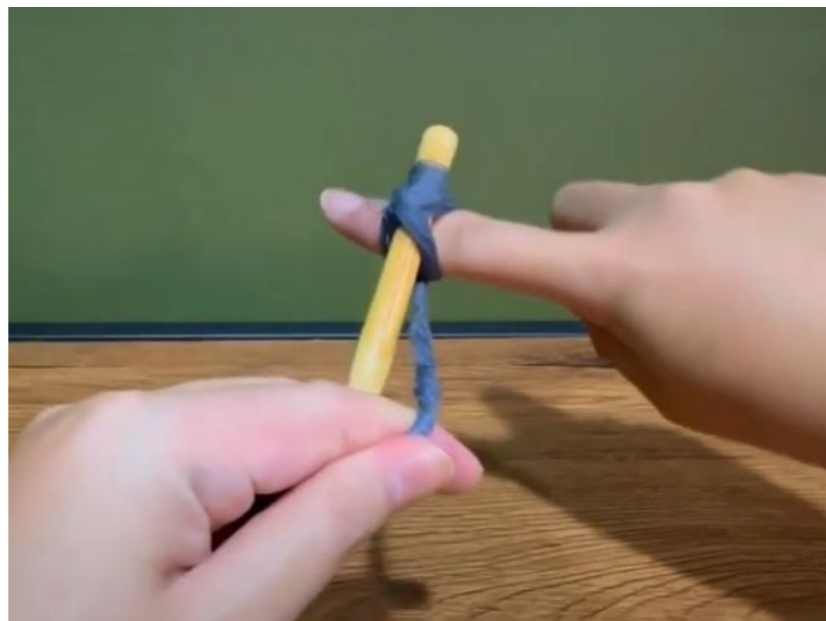

6. จับเชือกพันลงด้าน
ปลายนิ้วชี้
*จากนั้นทำแบบเดิมอีก
ครั้ง

วิธีพันไม้ดีดจะเข้

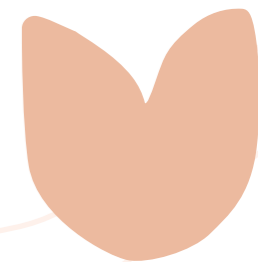
7. เมื่อพันครบ 2 รอบจะ
ได้ดังภาพ

8. จับเชือกพันอ้อมไป
ด้านหลังไม้ดีด

9. ดึงเชือกขึ้นไปด้านบน
ของไม้ดีด

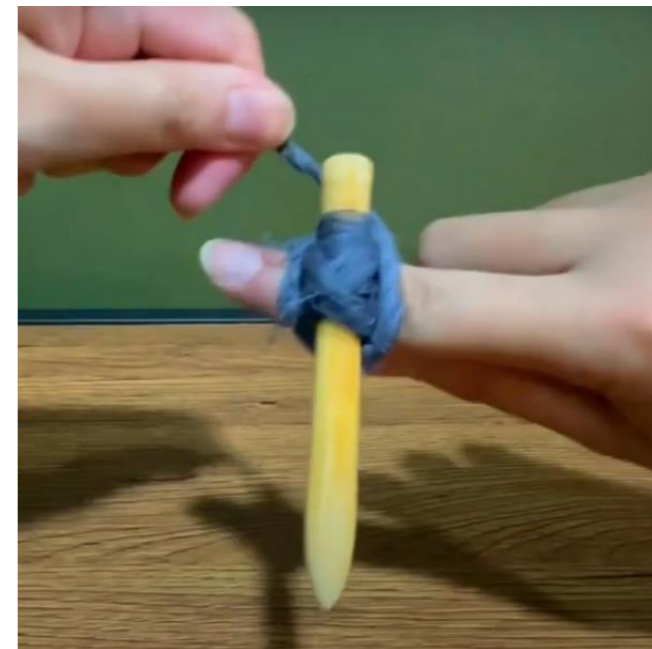
วิธีพันไม้ดีดจะเข้

10. หลังจากนั้น ดึงเชือก
อ้อมด้านหลังไม้ดีด
ดังภาพ

11. จับเชือกพันอ้อมไป
ด้านหลังไม้ดีด

12. ดึงเชือกขึ้นไป
ด้านบนของไม้ดีด

วิธีพันไม้ดีดจะเข้

13. หลังจากนั้น ม้วน
เชือก ดังภาพ

14. ใช้นิ้วกลางมือขวาหนีบ
ปลายเชือกแล้วจับเชือก
สวมลงในปลายไม้ดีด

15. มือซ้ายดึงปลาย
เชือกให้แน่น เป็นอัน
เรียบร้อย*

ท่าจับ

มือซ้ายวางนิ้วลงบนนมที่จะดีดโดยให้นิ้วงอค้อมเล็กน้อย
นิ้วหัวแม่มือแตะขอบข้างลำตัวจะเข้

มือขวาพันไม้ดีดวางบนตัวจะเข้ระหว่างกิ่งกลางใต้ะ
กับนมที่ ๑๑ ข้อศอกกางเล็กน้อย

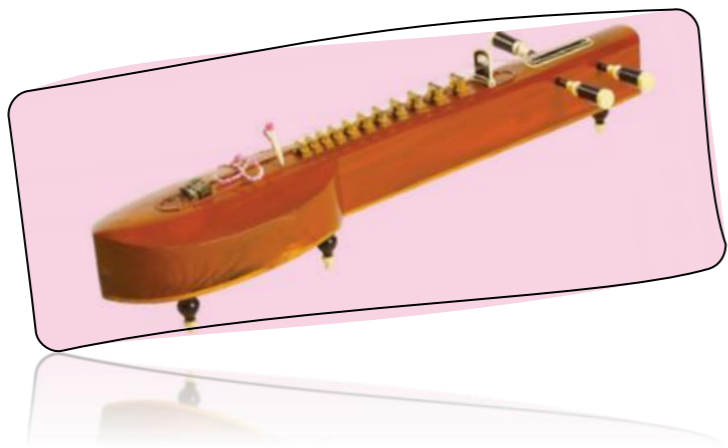
วิธีการดีด

การเริ่มฝึกหัดนั้นจะต้องเริ่มหัดดีดสายเปล่าโดยการปิดข้อมือออกนอกตัวและเข้าหาลำตัว (ดีดออก - ดีดเข้า) สลับกันไปมาจนเกิดความชำนาญ โดยเริ่มจากสายเอกก่อนจึงไปสายทุ้ม และสายลวด และเริ่มดีดสลับสาย โดยดีด สายเอก - สายทุ้ม สายเอก - สายลวด สลับกัน แล้วจึงเริ่มต้นไล่เสียง ไล่นิ้วไปตามลำดับ

เทคนิคการบรรเลงจะเข้

การดีดกรอบเสียงจะเข้

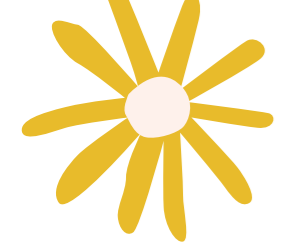

การสะบัด

การสะบัด
ขึ้น

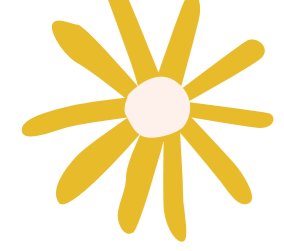
การสะบัด
อยู่กับที่

การสะบัด
ลง

การเทียบเสียง

	สาย เปล่า	นมที่ ๑	นมที่ ๒	นมที่ ๓	นมที่ ๔	นมที่ ๕	นมที่ ๖	นมที่ ๗	นมที่ ๘	นมที่ ๙	นมที่ ๑๐	นมที่ ๑๑
สาย เอก	โด ค	เร ร	มี ม	ฟา ฟ	ซอล ซ	ลา ล	ที ท	โดสูง ดํ	เรสูง รํ	มีสูง มํ	ฟาสูง ฟํ	ซอลสูง ซํ
สาย ทุ้ม	ซอลต่ำ ซ	ลาต่ำ ล	ทีต่ำ ท	โด ค	เร ร	มี ม	ฟา ฟ	ซอล ซ	ลา ล	ที ท	โด ดํ	เร รํ
สาย ลวด	โดต่ำ ค+	เรต่ำ ร+	มีต่ำ ม+	ฟาต่ำ ฟ+	ซอลต่ำ ซ+	ลาต่ำ ล+	ที ท+	โด ค+	เร ร+	มี ม+	ฟา ฟ+	ซอล ซ+

การเทียบเสียง

สายที่ ๑

ด ร ม ฟ ช ล ท ดํ รั มํ ฝํ ฐํ

สายที่ ๒

ช ล ท ด ร ม ฟ ช ล ท ดํ รั
- - - - - - - - - - -

สายที่ ๓

ด ร ม ฟ ช ล ท ด ร ม ฟ ช
+ + + + + + + + + + +

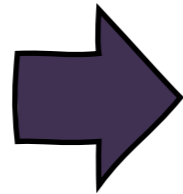
หมายเหตุ
สายที่ ๒ จะมี - อยู่ใต้ตัวโน้ต สายที่ ๓ จะมี + อยู่ใต้ตัวโน้ต

การดูแลรักษาภายหลังจากการบรรเลง

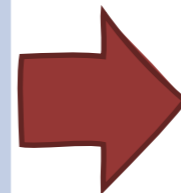
๑

จะเข้ควรเก็บ
เข้าชิดข้างฝาผนัง
หรือด้านในของเวที
เพื่อป้องกัน
ความเสียหาย

๒

ควรใช้ผ้า
ที่มีความนุ่ม
ชุบน้ำหมาด ๆ
เช็ดตัวจะเข้

๓

คลุมจะเข้ด้วยผ้า
เพื่อกันฝุ่นละออง

สรุป

หลักการบรรเลงจะเข้

จะเข้มี ๓ สาย เป็นสายไหม ๒ สาย (ปัจจุบันนิยมใช้สายเอ็น) และสายลวดทองเหลือง ๑ สาย

จะเข้มีนม ๑๑ นม สำหรับให้ระดับเสียงต่างๆ
เมื่อเทียบเสียง ให้เทียบกับขลุ่ยหรือระนาดเอก

การปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย

หลักการบรรเลงขิม

ล	ร
ช	ด
พ	ท
ม	ล
ร	ช
ด	พ
ท	ม
ชาย	กลาง

ช
พ
ม
ร
ด
ท
ล
ขวา

ขิม มี ๓ ระดับเสียง ได้แก่

- เสียงสูง (แถวซ้ายมือ)
- เสียงกลาง (แถวกลาง)
- เสียงต่ำ (แถวขวามือ)

การเทียบเสียง

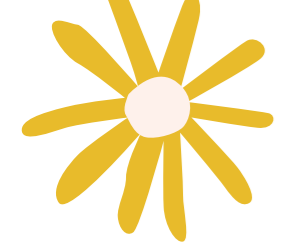
เสียงสูง	เสียงกลาง	เสียงต่ำ
ลํ	ร	ซ
ซํ	ด	ฟ
พํ	ท	ม
มํ	ล	จ
รํ	ช	ด
ดํ	ฟ	ท
ทํ	ม	ล

หมายเหตุ

จุดบนตัวโน้ต เสียงสูง

ไม่มีจุด เสียงกลาง

จุดใต้ตัวโน้ต เสียงต่ำ

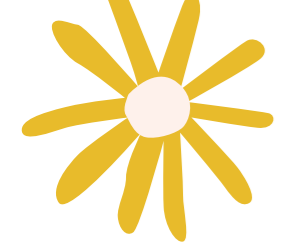

ลักษณะของการจับไม้ตีพิมพ์ที่ถูกต้อง

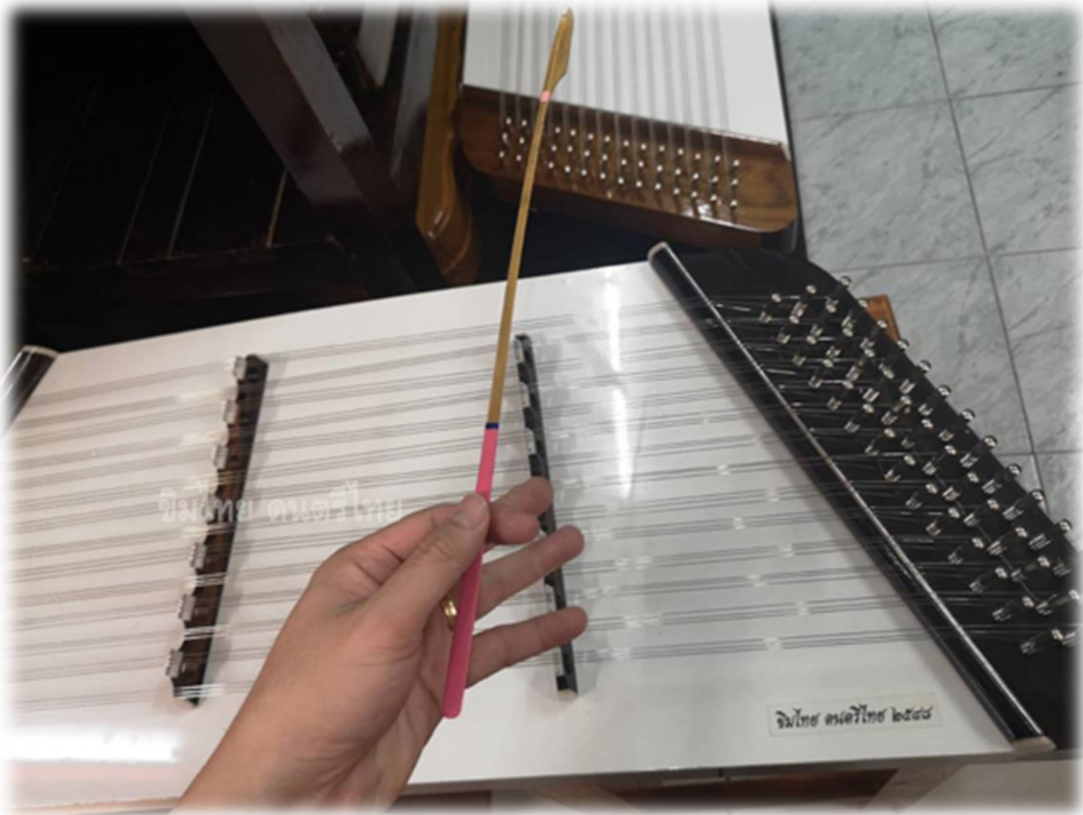

ทำเตรียมพร้อมก่อนการ
จับไม้ตีพิมพ์

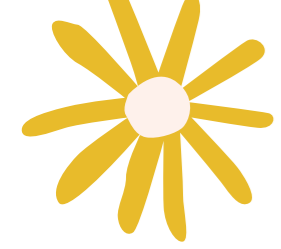

ลักษณะของการจับไม้ตีขิมที่ถูกต้อง

นำไม้ตีขิมวางบนข้อแรก
ของนิ้วชี้และใช้นิ้วโป้งวาง
บนไม้ตีขิม โดยโคนไม้ตีจะ
อยู่ข้อที่ 3 ของนิ้วก้อย

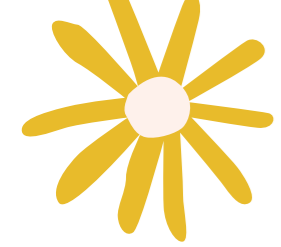

ลักษณะของการจับไม้ตีขิมที่ถูกต้อง

กุมมือให้เป็นบัวตูมโดย
นิ้วโป้งและนิ้วชี้จับไม้ตีขิมให้
แน่น จากนั้นให้นิ้วกลาง
นิ้วนาง นิ้วก้อย กำมือสบายๆ
ไม่เกร็งนิ้วและข้อมือ

ลักษณะของการจับไม้ตีซิมที่ถูกต้อง

มือซ้ายและขวาจับไม้ตีซิม
ให้เหมือนกัน ลักษณะของการ
จับไม้ซิมที่ถูกต้อง ไม้ทั้งสอง
ต้องขนานกัน

